

A büntetővégrehajtás törvényességével kapcsolatos időszerű problémák

A büntetésvégrehajtás hatékonyságának egyik alapvető feltétele a törvényes működés elősegítése, a jogszabályok érvényesülésének szolgálata, valamint a szabályozás fejlesztése. Mindezek a fontos társadalmi, politikai szempontok elsődleges érdekei a bűnüldöző és igazságügyi szervezeteknek.

A büntetésvégrehajtásban a törvényesség tartalmilag azt jelenti, hogy a büntetésvégrehajtási szervek mindent megtesznek a büntetés és a büntetőjogi intézkedés céljának megvalósítása érdekében, azaz rendeltetésszerűen ténykednek. Törvénysértésről tehát akkor beszélünk a büntetésvégrehajtásban, ha a jogszabály rendelkezéseinek be nem tartása veszélyezteti az adott büntetés, büntetőjogi intézkedés céljának megvalósítását.

A büntetések és a büntetőjogi intézkedések végrehajtása során a törvénysértés hatása sajátos és több irányú lehet. A törvénysértések előidézhetik a büntetőbírósi határozat végrehajtásának késedelmét, megakadályozhatják az állam büntető igényének érvényesülését, ugyanakkor a büntetés célján túllépő hátrányokat okozhatnak az elítéltek. A személyes szabadsággal összefüggő törvénysértések azonnali intézkedést igényelnek minden konkrét esetben. A gyakorlati munka nap mint nap újabb és újabb megoldásra váró feladatokat, megválaszolást igénylő kérdéseket vet fel.

Éves viszonylatban sikerült valamelyest csökkenteni a hosszabb ideje előzetes letartóztatásban lévő személyek számát. A bv-intézetek és az ügyészek között állandó a kapcsolat az előzetes letartóztatottak fogvatartásával kapcsolatos problémák megoldása miatt. Amíg az ügyészek havonta vizsgálják a befogadás törvényességét, az ügyészi rendelvények és a bírósági értesítések szabályszerűségét, addig a bv-intézetek igazgatási szolgálatai rendszeresen felhívják a figyelmet a hibás rendelvényekre és bírósági értesítésekre, az előzetes letartóztatás meghosszabbításának lejárta előtt pedig sürgetik az előzetes letartóztatás meghosszabbítását, a rendelvényt.

Ha az előzetes letartóztatottal szemben bírósági értesítés érkezik a jogerős szabadságvesztés-büntetés végrehajtására, akkor az előzetes letartóztatást meg kell szakítani és a büntetést végre kell hajtani. Ilyen esetben általában nem szűnik meg az előzetes letartóztatás, hanem – a jogerős büntetés letöltése után – tovább folytatódik.

Az ügyész köteles figyelemmel kísérni az ügyet és a jogerős büntetés letöltése után megtenni a szükséges intézkedést. Ez nem okoz gondot, ha az előzetes letartóztatás megszakítására és a jogerős büntetés végrehajtására nyomo-

zati vagy bírói szakban kerül sor. Probléma akkor van, ha az ügyész közben vádat emel, és az előzetes letartóztatás kérdésében nem foglal állást, nevezetesen nem intézkedik az előzetes letartóztatás megszüntetése iránt, illetve nem indítványozza annak fenntartását. Utóbbi esetben a bíróságok nem döntenek az előzetes letartóztatás fenntartásának kérdésében.

Az ügyész által elrendelt, illetve meghosszabbított előzetes letartóztatás pedig az első fokú bíróságnak a tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig tart. A végrehajtó bv-intézet ilyen esetben a fogvatartottat a szabadságvesztés letöltése után sem engedheti szabadon, mivel ahhoz ügyészi rendelvény vagy bírósági értesítés kell.

A Bv. Szabályzat 142. § (1) bekezdése egyértelműen úgy rendelkezik, hogy az előzetesen letartóztatott szabadítása az ügyész, illetve a bíróság rendelkezése alapján történik. Tehát, ha a jogerős szabadságvesztés-végrehajtás érdekében a bv-intézet megszakítja az előzetes letartóztatást, és közben vádemelésre kerül sor, az ügyész a vádemeléssel egyidejűleg köteles az előzetes letartóztatás kérdésében is intézkedni, és erről azt a bv-intézetet értesíteni, ahol az ügy gyanúsítottja a jogerősen kiszabott szabadságvesztés-büntetését tölti. Ennek elmaradása az előzetes letartóztatás indokolatlan megszüntetéséhez vagy törvénysértő fogvatartáshoz vezethet.

A szabadságvesztés-büntetés foganatba vételének üteme hasonló a korábbi évekéhez. 1988-ban 31 342 elítélt szabadságvesztés-büntetését jegyezték elő végrehajtásra, ebből az év utolsó napján 4441 ügy, azaz az esetek 14,2%-a maradt folyamatban. A külföldön tartózkodó 269 elítéltet nem számítva a hátralék aránya tehát 13,3%-ot tett ki. Az elítéltek fegyelmezetlenségén kívül ezt a számot kedvezőtlenül alakíthatja a halasztás helytelen, valamint a behívás nem előírászerű gyakorlata.

Például előfordult, hogy a bíróság bv-irodája nem kapott az elítéltről értesítőt, így nem intézkedett a végrehajtás érdekében. Viszont előfordult már az ellenkezője is. A közelmúltban két olyan elítélt töltötte már több mint egy hónapja szabadságvesztés-büntetését, akiket a bíróság csak felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt, de az értesítést rosszul állította ki. A bv-intézetek lelkiismeretes tevékenységét igazolja, hogy már nem egy indokolatlan fogvatartás megszüntetését kezdeményezték.

Szintén gondot okoz több bv-intézetnél, hogy a polgári bíróságok egy része még nem tesz különbséget az elítéltnak küldött idézés és a bv-intézetnek címzett megkeresés között. Ez utóbbiba elfelejtik beleírni, hogy elő kell állítani az elítéltet. Tanácstalan a bv-intézet, amikor az új családjogi törvény szerinti meghallgatásra a bíróság peren kívüli eljárásban ún. határnapot tűz ki, nem tudja, hogy előállítsa-e az elítéltet vagy sem.

Ez a meghallgatás szerves része a bontópernek, az első békítő tárgyalás helyett vezették be. Vagyis nem peren kívüli, hanem peres eljárásként kell felfogni. Az elítéltet, ha a meghallgatáson jelen kíván lenni, elő kell állítani. Bármennyire négy szemközti, illetve hatszemközti meghallgatásról is van szó, a legsúlyosabb büntetést töltők esetében jelen lehet az ő is. Ezt a bv-intézet dönti el, ebbe a bíró nem szólhat bele.

A bv-intézetek betartják a kényszergyógyításra kötelezettek ügyeiben a kivizsgálás előírt határidejét. Kérdés, hogy azt az elítéltet, aki – a Bv. Tvr. 29. § (1) bekezdése b). pontja alapján – átmeneti csoportba helyezendő, viszont állapota a gyógyító-nevelő csoportban tartást indokolná, maradhat-e

ez utóbbi helyen? Véleményem szerint igen, ha a fogvatartott számára biztosítjuk az átmeneti csoport többletjogait.

A külföldi állampolgárokat 1988. január 1-jéig a feltételes szabadság kedvezményéből a Btk. 47. § (3) bekezdésének d) pontja automatikusan kizárta. Ezt a bíróságnak az ítélet rendelkező részében nem is kellett külön kimondania, hiszen vele járt a kiutasítás mellékbüntetéssel. Ezekben az ügyekben a bv-intézeteknek nem is kellett javasolniuk a feltételes szabadságot. A Btk említett pontját az 1987. évi III. törvény 42. §-ának (2) bekezdése azonban hatályon kívül helyezte. Ez azt jelenti, hogy 1988. január elseje után a kiutasítás önmagában nem teszi lehetetlenné a feltételes szabadságra bocsátást. Ezért ilyen ügyekben a bv-intézeteknek az illetékes bv-bíróhoz kell a döntés végett fordulniuk.

A bv. intézetekben nehézségeket okozott a Bv. Szakutasítás 483. § (2) bekezdésének végrehajtása. Eszerint „a szabadulás idejére tartalékolni kell a pénzt csak akkor lehet a pénzbüntetés megfizetésére felhasználni, ha a fennmaradó összeg a szabadulást követő napokra a szabaduló létfenntartásához – segélyezés nélkül – elegendő”. Holott a Bv. Szabályzat – mint magasabb rendű jogszabály – már a korábban hatályos 74. § c) pontjában egyértelműen meghatározta annak az összegnek a minimális mértékét, amelyet az elítélt szabadulása idejére tartalékolni kell.

A bírósági végrehajtásról szóló 1979. évi 18. számú tvr. végrehajtási rendelete a következőképp módosult. „Minden más követelést megelőzően, a jogszabályi korlátozásokra tekintet nélkül le kell vonni az adós eltartásával kapcsolatos költséget, továbbá az adós saját szükségletére fordítható és szabadulás idejére tartalékolni kell az összeget.” A miniszteri rendelet ezen előírásával már nincs összhangban a Bv. Szakutasítás 448. és 449. §-a.

A 445. § is – mint az elítéltek keresményére kiadott letiltások teljesítéséről szóló fejezet első rendelkezése – arról szól, hogy a fogvatartott jövedelmére vonatkozó letiltás teljesítésénél a Vht, Vhr., az adó- és illetékszabályok rendelkezéseit kell figyelembe venni. A Bv. Szabályzatot módosító 4/1988. (VI. 15.) IM számú rendelet 14. §-ának a Bv. Szabályzat 74. §-a helyébe léptetett rendelkezése értelmében is az elítélt keresetének letiltása az általános szabályok szerint történik. A külön jogszabályban meghatározott adó, a tartási költség, a fenyítésként alkalmazott bércsökkenés, a személyes szükségletre fordítható, valamint a szabadulás idejére tartalékolni kell az összeget levonása megelőzi a polgári végrehajtást.

Alláspontom szerint a miniszteri rendeletek és a Bv. Szakutasítás közötti összhang megteremtéséig a miniszteri rendeletnek megfelelően kell eljárni, vagyis pénzbüntetés esetén is tartalékolni kell a szabadulás idejére az első munkabér kifizetéséig a megélhetéshez szükséges összeget. Tehát többet, mint amennyit a Bv. Szakutasítás előír. Helyes lenne az említett, vitatott összeg nagyságát évente felülvizsgálni.

Évek óta tart a pártfogó-felügyelet hatálya alatt állók számának emelkedése. 1988. december végén 9111 személy állott pártfogó-felügyelet alatt. Az utóbbiak közül 3221 elítéltet feltételes szabadságra bocsátottak, 179 fogvatartottat pedig ideiglenesen elbocsátottak a szigorított őrizetből. A szabadságvesztés-büntetést és a szigorított őrizetet végleg letöltött személyek száma pedig 1528 volt. A többieket vagy próbára bocsátották vagy felfüggesztett szabadságvesztésre ítélték. A szigorított őrizetből ideiglenesen elbocsátottak szá-

ma, – úgy tűnik – csökken, a büntetésüket végleg letöltöttek és a pártfogó-felügyelet alatt állóké ugyanakkor – nő.

Várhatóan mind gyakrabban fordul elő olyan eset, amikor az elítélt el akar helyezkedni, de nem tud. A jelenlegi gazdasági körülmények között nem életszerű az a magatartási szabály, amely napokban határozza meg a pártfogolt elhelyezkedésére szánt időt. Hisz e követelménynek manapság nem lehet eleget tenni. Többek álláspontja szerint nem lehet az utógondozást a vállalatok nyakába varrni; e fontos társadalompolitikai kérdést szociálpolitikánk részévé kell tenni.

A gyakorlatban kérdésként merül fel, hogy képviselheti-e az IMEI a válóperes tárgyaláson azt a betegét, akinek belátási képessége hiányzik, de gondnokot még nem rendeltek ki hozzá, noha ideiglenes kényszergyógykezelését már elkezdték. Véleményem szerint az IMEI-től jelen lehet valaki, bár a polgári perrendtartás képviselői joggal nem hatalmazza fel. A perbeli képviselet eltér az érdekképviselettől. Ez utóbbit az IMEI köteles ellátni. Mindaddig megilleti ez a jogosultság, és egyben terheli ez a kötelezettség, amíg a gondnokot nem rendelik ki.

A tárgyaláson az IMEI képviselője a beteg érdekében nyilatkozhat, az ügy anyagi természetű vonatkozásaiban tiltakozhat is. A bontóper azon részén természetesen nem lehet jelen, amelyre nézve a bíróság zárt tárgyalást rendel el. Vagyis abban nem dönthet, hogy a házasságot felbontsák-e vagy sem. (Ez a gondnok feladata!) De megóvhatja a beteget hátrányos anyagi döntésektől, pl. ha lakáshasználati jogcímét az általa elkövetett cselekmény miatt rossz-hiszeművé akarják változtatni.

A törvényesség további erősítése érdekében hatékony kooperációra van szükség a bv-intézetek, a bíróságok, az ügyészségek, a végrehajtás irányítói, valamint a végrehajtásban közreműködő szervek között...

Dr. Vókó György